

riep in zijn 'In Memoriam' op 'in de kracht des Heeren voort te gaan. Niet al de voorstellen, maar de beginselen van den heer Groen verdedigd . . .⁸. H. Pierson bleef 'Da Costiaan'⁹.

Allard Pierson zag in de jaren tachtig de Reveilfiguren niet behoren tot een verleden tijd ('*Oudere Tijdgenoten*'), G.J. Vos Azn publiceerde in 1886 deel I, in 1891 deel II van zijn vaderlandse kerkgeschiedenis tot de stichting van de Vrije Universiteit, onder de titel: *Groen van Prinsterer en zijn tijd*.

Het is ongewenst een historisch eindpunt van het Reveil te construeren, omdat dit een verkeerd beeld van de beweging oproept. Opmerkelijk is het dat ook de geschiedschrijving van andere samenlevingsterreinen uit de jaren tachtig tot herziening geneigd is. De revolutie van het 'een nieuwe lente, nieuw geluid-dichterschap' is in een belangrijke beschouwing onlangs door B. Luger aangevochten¹⁰. Wel heeft een evolutie plaatsgevonden.

3. A. Kuyper heeft het zijne bijgedragen aan het beeld van het 'voltooid Reveil'. Hij had dit nodig voor zijn Doleantie waarmee door hem een radicale vernieuwing, een Reformatie¹¹ beoogd werd. Meer nog dan de afwijzing van het modernisme, waarin hij J.H. Gunning Jr., A.W. Bronsveld, H. Pierson, Ph.J. Hoedemaker, J.W. Felix — allen betrokken geweest bij de Reveilbeweging — aan zijn zijde vond, was zij een afrekening met de 'halven'.

Op het Sociaal Congres (1891) heeft Kuyper in zijn openingsrede met waardering de sociale activiteit van Bilderdijk, Groen en Da Costa gememoreerd. Maar hun Reveil was voor hem 'elitair', 'kleurloos'; zij vormden een 'chique kring'. Tijdens de jaarvergadering van de Nederlandsche Bond van Jongelingsverenigingen op G.G. 27 mei 1897 sprak hij uit dat Methodisme en Reveil 'nooit of nimmer met minachting of geringschatting door ons bejegend' mogen worden, maar hij voegde eraan toe: ' . . . hoewel in hun

8. 'Kroniek' in *Stemmen voor Waarheid en Vrede* 1876, 687.

9. Vgl. P.L. Schram, *Hendrik Pierson*, Kampen 1968, register s.v. Costa, Is. da.

10. Bernt Luger, 'De beeldjes van tachtig', in *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden*, 1983-1984, 37-47.

11. Kuyper proclameerde dit in de titel van zijn boek *Tractaat van de Reformatie der Kerken, 'aan de zonen der reformatie hier te lande op Luther's vierde Eeuwfeest aangeboden'*, Amsterdam 1883.